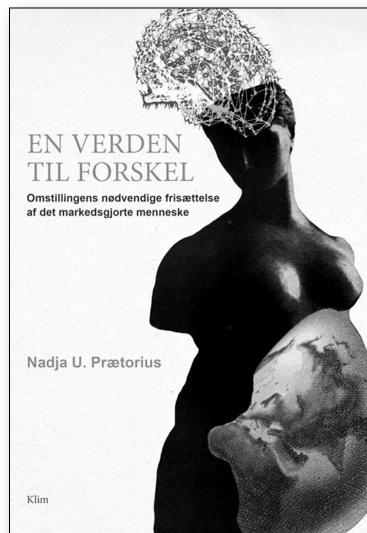

Anmeldelse af Knud Vilby

Det umenneskeliggjorte menneske – og hvad det fører til

Nadja U. Prætorius:
En verden til forskel. Omstillingens nødvendige frisættelse af det markedsgjorte menneske.
Forlaget Klim.
245 s., kr. 270,-.

Det neoliberale samfund er baseret på et menneskesyn, der fravælger at beskæftige sig med menneskets unikke potentialer, med mindre de er interessante for markedet. Og ”reguleringen af mennesket er lagt uden for mennesket selv i form af udviklings- lære- og kompetenceplaner, der følger den enkelte borger fra barndommen, og så længe borgeren kan opvise arbejdsevne”.

Sætningen er central i Nadja Prætorius’ bog, der ser ”frisættelsen af det markedsgjorte menneske”, som en forudsætning, ikke blot for at mennesker kan få lov til at være menneskelige, men også for at kloden kan omstilles til en udviklingskurs, der giver fremtiden en chance. Og mennesket en chance i denne fremtid.

Prætorius er psykolog og stiller diagnoser. En central diagnose er, at mennesket langt hen ad vejen er blevet umenneskeliggjort af et system, der alene ser mennesket som et produktionsredskab. Det har blandt andet som konsekvens, at

mennesker fortrænger deres egen selvindsigt, empati og faglige viden og etik til fordel for stressende og nedslidende forsøg på at leve op til professions- og produktionskrav, der er baseret på alt andet end faglig indsigt.

Det bedste i mennesket ødelægges til fordel for et produktionssystem, der ikke bare ødelægger mennesker, men på sigt også ødelægger kloden med de bestandige krav om vækst og merproduktion og tempo.

Det er spændende at få denne samfundsdiagnose fra en psykolog, og det er veldokumenteret med mange overbevisende eksempler på, hvordan mennesker ødelægges til skade for alle. Samtidig leveres der omfattende og kvalificerede angreb på et målings- og evidens-system, der alene baserer analyser og handlinger på kvantitative oplysninger, men udelukker kvalitativ indsigt og forskning.

Resultatet er, at det arbejdende menneske (medarbejderen) tvinges til at afstemme sin

egen virkelighedsfortolkning, så den alene bliver arbejdsmarkedsrelevant. Han/hun må resignere og afspalte sig fra ubehaget og smerten ved at gå på kompromis med grundlæggende faglige og etiske værdier. På sigt bliver medarbejderen fremmed for sig selv og ender i en højstresstilstand, som kan føre til både kynisme, angst og depression.

Analyserne og teorierne illustreres af konkrete eksempler på, hvordan fagpersoner tvinges til at agere i strid med deres grundlæggende faglighed og etik.

Det er således en vigtig bog, Prætorius har skrevet. Den bekræfter i hvert fald min mere løst sagtige fornemmelse for tendenser og udviklingstræk, og den dokumenterer på kvalitativ vis, at der er noget ravruskende galt i vores samfunds- og produktionsmodel. Det truer os alle sammen.

Alligevel er det ikke en helt vellykket bog. Den er vanskelig at læse. I perioder fik jeg (undskyld) flashbacks til en del af 70'ernes marxistiske litteratur, som også var vigtig, men nogle gange næsten ulæselig. Så slemt er det ikke her, men Prætorius har en facon med at dyngede ord ovenpå ord ovenpå ord, som om hun er bange for ikke at få alle nuancer med i lange abstrakte sætningskonstruktioner.

To eksempler:

”På den baggrund vises det, at markedssamfundets ideal om det samfundsøkonomisk relevante menneske og den stigende anvendelse af ensretning, kontrol- og evalueringsmetoder med henblik på tilpasning af borgernes udvikling, læring og modningsprocesser skaber indre fremmedhed og ydre betinget fremmedgørelse”.

Og

”En dekonstruktion, der med udgangspunkt i moderne managements tingsliggjorte menneskesyn efterfølgende danner ’fundamentet’ for opbyggelsen af en ydrestyret, situationsbetingsbetet selv- og omverdensopfattelse”.

Jeg tror, det kan siges enklere, og at det ville give mulighed for at inddrage flere i den nytænkning, som er forudsætningen for den store nødvendige omstilling.

Prætorius har stor indsigt i asiatiske kulturformer (bl.a. og især buddhisme), og hun har haft et forskningsengagement på øen Bellona ved Salomonøerne. Bellona er i det hele taget en lille ø, der er blevet forsket meget i af danske forskere, specielt i 1970'erne. Bellona-indbyggernes liv i tæt samspil med naturen sættes i en række afsnit op som modsætning til vores neoliberale samfundssystem. Det giver nogle fine billeder af kontraster og også af, at menneskets udviklingspotentiale er langt rigere, end hvad vi ”får lov til” i dagens vestlige samfund.

Men der er også en fare for virkelighedsflugt i sammenligningen. Prætorius beskriver et samfund stort set præget af harmoni. Jeg har ikke været der, men professor Torben Monberg, der var en af de store danske Bellona-forskere, har beskrevet, at Bellona, selv om samfundet kun bestod af nogle hundrede mennesker, var præget af familiefjender, hævndrag og erobringskrige. Også på Bellona er der skyggesider.

Efter læsningen af ”En verden til forskel” er det, der står positivt tilbage for mig, afdækningen af, hvor vigtigt det er, at vi som enkeltmennesker træffer eksistentielle valg, der giver os mulighed for at udfolde vore etiske værdier og holdninger i konkret handling. Så vi selv bliver mere hele mennesker, og så samfundet og kloden får det bedre. Men bogen illustrerer også, hvor svært det er på individplan.

Den har ikke – synes jeg – nogen egentlig anvisning på, hvordan den nødvendige frisættelse af mennesket gøres mulig. Men det har værdi at understrege behovet og risikoen for samfundet, hvis det ikke sker.